

OBHÁJENÉ DIZERTÁCIE NA ZÍSKANIE VEDECKEJ HODNOSTI DOKTORA HISTORICKÝCH VIED V ODBORE SLOVENSKEJ DEJINY

PHDR. EVA FRIMMOVÁ, CSC.: ROK 1515 V PREMENÁCH ČASU
(NA POZADÍ BARTOLINIHO DIELA *ODEPORICON*)

Obhajoba sa konala 21. 4. 2017.

Oponenti: prof. PhDr. Petr Čornej, DrSc. (ČR); prof. ThDr. Viliam Judák, PhD. (SK); prof. PhDr. Marie Marečková, DrSc., dr. h. c. (ČR); prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., dr. h. c. (ČR)

Doktorská dizertácia bola vypracovaná v Historickom ústave SAV v Bratislave.

Vedeckú hodnosť doktora historických vied udelila PhDr. Eve Frimmovej, CSc. vedecká rada SAV na svojom zasadnutí 28. 11. 2017.

AUTOREFERÁT DIZERTÁCIE NA ZÍSKANIE VEDECKEJ HODNOSTI DOKTORA HISTORICKÝCH VIED

Obsah doktorskej dizertácie

Úvod

[I]

ROK 1515 – PRVÝ VIEDENSKÝ KONGRES A ROKOVANIA V BRATISLAVE

Historiografický prehľad témy

Európa na počiatku novoveku

Podmienky a východisko pre vznik Habsburskej monarchie

Náboženstvo, renesancia a humanizmus

Osmanská hrozba

Pápežská kúria a jej legáti

Hospodárska situácia

Sobášna politika

Snahy Habsburgovcov, Jagelovcov a Zápoľskovcov o uhorský a český trón

Svadobné zmluvy z roku 1515

Význam svadobných zmlúv a ich naplnenie

[II]

BARTOLINIHO CESTOPIS ODEPORICON Z ROKU 1515

Literárno-historický rozbor diela

Účastníci kongresu

Každodennosť a festivity

Rozličné národy

Mestá, krajiny, legendy

Významné udalosti

Dóžovo povstanie

Požiar v Bratislave

Bartoliniho postoje a historické nepresnosti

Záver

[III]
TEXTOVÉ PRÍLOHY (LATINSKY A SLOVENSKY)

Svadobná zmluva z roku 1515 podpísaná na Bratislavskom hrade
Dantiškova príležitostná báseň – verše o humanistoch v Bratislave
Privilégium uhorského kráľa Vladislava II. pre Bratislavu po požiari z roku 1515

Zusammenfassung

Résumé

Summary

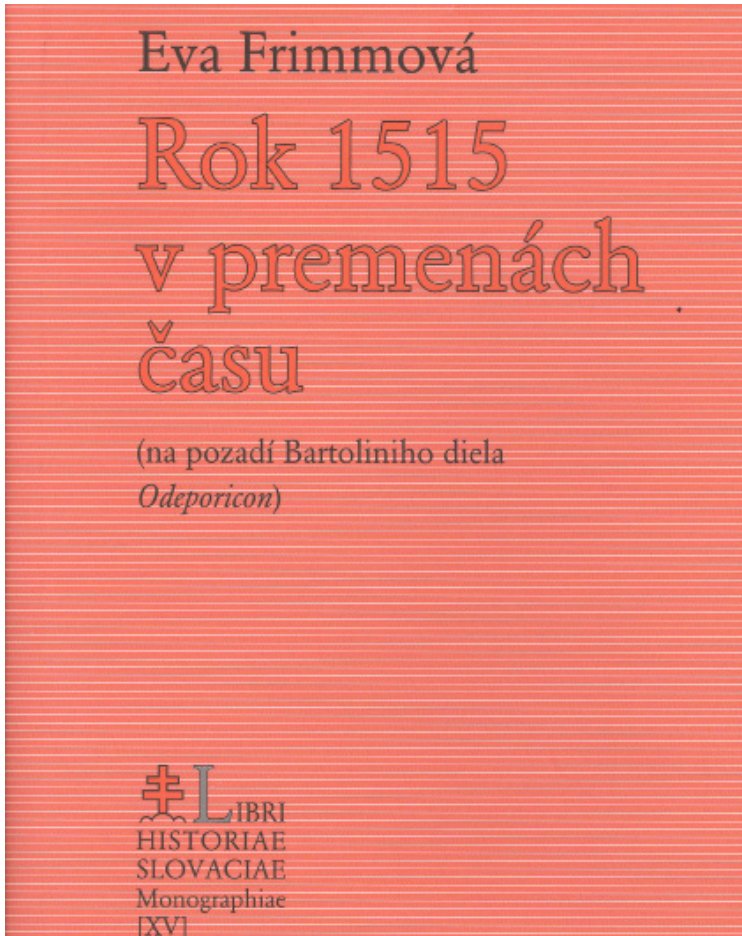
Zoznam vyobrazení

Menný a miestny register

Pramene, literatúra

Skratky

Poznámka autorky

CHARAKTERISTIKA DIZERTAČNEJ PRÁCE A JEJ VÝSLEDKY

I. Úvod do problematiky

V roku 1515 sa odohrali zasnuby vnúchat cisára Maximiliána I. Habsburského a detí uhorského kráľa Vladislava II. Jagelovského, ktoré považujeme za prvý impulz a aj právny predpoklad vzniku budúcej Habsburskej monarchie. Dňa 22. júla sa vo Viedni zasnúbili princezná Anna Jagelovská a arcivojvoda Ferdinand Habsburský, ich sobáš bol 2. mája 1521 v Linzi. Princezná Mária Habsburská a český kráľ Ľudovít II. Jagelovský, zasnúbení rovnako v tento deň, sa vzali neskôr, 13. januára 1522 v Budíne. Udalosť z roku 1515 je známa ako „Prvý viedenský kongres“ a dotýka sa postavenia viacerých krajín – okrem Rakúska, Uhorska, Česka aj nemeckých krajín priamo či nepriamo Poľska, Nizozemska, Španielska a Itálie. Rokovania o cisársko-kráľovských svadobných zmluvách prebiehali celkovo štyri mesiace, z toho vyše troch mesiacov v Bratislave. Obdobie na prelome 15. a 16. storočia sa považuje v stredo európskych pomeroch za počiatok novej éry, ktorú možno charakterizovať na rozličných úrovniach a v závislosti od rozdielnych podmienok jednotlivých krajín. Nesie sa v znamení nových myšlienkových prúdov a nových vznikajúcich možností na základe vzrastu ľudského potenciálu a aj v dôsledku ekonomického rozvoja. Dochádza k vytváraniu mocných monarchistických štátnych útvarov schopných odolávať vnútorným a vonkajším nepriateľom. Zároveň udržiavajú integritu katolíckeho náboženstva osobitne dôležitého pri stretoch s cudzím osmanským nebezpečenstvom a s heretickými vplyvmi, ale aj pri riešení rozličných domácich konfliktov. V týchto intenciách treba chápať jednu z najvýznamnejších udalostí, ktorá sa odohrala na začiatku novoveku a ktorej dôsledky siahali ďaleko do budúcnosti týkajúce sa takmer polovice Európy. Táto medzinárodná udalosť predznamenala nové politické a kultúrne smerovanie stredo európskych krajín v modernom ponímaní slova. Považuje sa za prvý impulz a aj právny predpoklad vzniku budúcej Habsburskej monarchie, ktorá pretrvávala niekoľko storočí. Zároveň sa malo takouto formou posilniť kresťanstvo voči narastajúcemu osmanskému nebezpečenstvu.

Cisársko-kráľovským rokovaniam v roku 1515 predchádzalo obdobie diplomatických misií a zmlúv prakticky od narodenia detí. V tomto období sa plne prejavili aspirácie Habsburgovcov a Jagelovcov na uhorský trón pretrvávajúce niekoľko generácií. Ale objavil sa ešte nový záujem rodu Zápoľskovcov o trón, a to sedmohradského vojvodu Jána Zápoľského, ktorý patril medzi najvýznamnejších uhorských magnátov a na domácej politickej scéne mal množstvo prívržencov. Analyzujúc politiku cisára Maximiliána I. Habsburského smerom na východ i jeho svadobnú politiku nemožno nespomenúť pápežskú kúriu, pretože práve v tomto čase pápež ako najvyššia autorita disponoval mimoriadne silným vplyvom v celom kresťanskom svete a výrazne zasahoval do politických aktivít jednotlivých európskych krajín. Jeho podiel na formovaní politického obrazu kresťanského sveta nebol nezanedbateľný. Zároveň sa v predvečer moháčskej porážky (1526) zintenzívňovala osmanská problematika, na čo poukazovali najvýznamnejšie osobnosti vtedajšieho sveta.

Na kongrese v roku 1515 vo Viedni, ale aj na rokovaníach v Bratislave, sa zúčastnila všetka stredo európska elita, čo sa nezaobišlo bez pompéznych sprievodných stretnutí na najvyššej úrovni. Početné dokumenty približujú ich priebeh a pozadie z rozličných uhlov pohľadu. Viaceré presahujú rámec dokumentačného archívneho prameňa a sú na dobrej literárnej úrovni, keďže ich autormi boli známi humanisti. Spomedzi nich uvedieme niektorých priamych účastníkov kongresu: Predovšetkým Jána Kuspiniána, radcu a vyslanca cisára Maximiliána I., ktorého správa o kongrese vyšla v preklade v Prahe (Praha, 1515), ďalej Eberharda Ferbera, starostu mesta Gdaňsk, ktorý sa zúčastnil snemu po boku poľského kráľa Žigmunda I. Jagelovského. Napísal *Diarium* v latinskej i nemeckej verzii, ktoré vydal v 19. storočí Xaver Liske. Přemyšlovský biskup a vicekancelár

poľského kráľa Peter Tomický zanechal množstvo materiálu známeho pod súhrnným názvom *Acta Tomiciana*, ktoré vydal tlačou Stanislav Górski rovnako v 19. storočí.

Atmosféru tejto udalosti najlepšie spracoval a literárne najhodnotnejšie vykreslil Richard Bartolini vo svojom obsiahlom diele *Odeporicon* (Viennae, 1515. 138 s.), kanonik v perugijskom Dóme a humanistický básnik, toho času v službách kardinála Matúša Langa, miestodržiteľa Rakúska povereného cisárom i pápežom doviest' túto misiu vo veci dvojčitých zmlúv a zásnub do zdarného konca. V skutočnosti Bartolini popísal zasadnutia a osobnosti, ale aj cestu kardinála Langa so sprievodom z Augsburgu do Bratislavy a potom do Innsbrucku a späť, kde pridal zaujímavé postrehy, opisy okolia i úvahy o živote a myslení svojich súčasníkov. Popísal udalosti, ale aj veci tak, ako sa udiali, čiže presne, hodnoverne a relatívne objektívne, popritom tlmočil mienku väčšiny a zriedkavo pridal vlastný komentár, ktorý zodpovedá dobovým hodnotovým a vzdelanostným kritériám. V tomto smere prichádza ako predzvesť nového prístupu historikov v období renesancie a humanizmu, ktorý je veľmi odlišný od tacitovcov podľa starovekého Publia Kornelia Tacita († 120). Tí vysvetľovali a komentovali udalosti tak, aby ich predostreli v záujme určitej myšlienky, čím výrazne stáli v protiklade s tzv. padovskou školou.

II. Stav výskumu spracovanej problematiky

Udalosti z roku 1515 a celému tomuto obdobiu sa venovali autori od polovice 16. storočia. Do nového trendu spracovávanía historických udalostí v 16. storočí zapadá vydávanie významných dokumentov tlačou. Vzdelanci-historici sa v tom čase snažili zaznamenať udalosti tak, ako sa udiali, alebo ako informácie, ktoré o nich získali z kníh či na základe počutia. Väčšinou uvádzali ich pôvodcu, resp. ho citovali. Ján Sambucus Trnavský vydal napr. svadobnú zmluvu z roku 1515, ktorú podpísali na úplný záver rokovanií vo Viedni. Mikuláš Ištvánfi zaznamenal kongres z roku 1515 v rozsiahlom historickom diele zachytávajúcom dobu od úmrtia uhorského kráľa Mateja Korvína v roku 1490 až po rok 1606.

V 18. storočí zachytil udalosti z roku 1515 aj jeden z najväčších a posledných polyhistorov Matej Bel na základe dobových autorov a listín sporadicky v historických statiach jednotlivých stolíc v monumentálnom diele *Historicko-zemepisné vedomosti o sívekom Uhorsku*. Z ďalších historikov uveďme aspoň Štefana Katonu, historika pôsobiaceho na Trnavskej univerzite, ktorý vo viacerých prácach, napr. v Príručke k uhorským dejinám systematicky predkladal jednotlivé udalosti a hodnotil aj názory dobových i neskorších autorov.

Moderné a najkomplexnejšie spracovanie doby Maximiliána I. Habsburského predstavuje veľkolepé dielo Hermanna Wiesfleckera *Kaiser Maximilian I.*, kde podal detailný pohľad na cisárove činy i celú dobu na základe analýzy archívnych i vydaných prameňov vrátane dostupnej odbornej literatúry. Český historik Jozef Macek hodnotil a analyzoval obdobie vlády Jagelovcov – otca Vladislava i syna Ludovíta, ktorí boli zároveň českými kráľmi. Z poľského prostredia sa tematikou kongresu zaoberal historik Krysztof Baczkowski, v Maďarsku Zsuzsana Herman. Habsburgovcami, najmä Maximiliánom I. a Ferdinandom I., sa v slovenských podmienkach zaoberá Jozef Baďurík.

Osobitné hodnotenia vychádzajú aj z podrobnejšej analýzy starších historikov skúmajúcich ruské, poľské i nemecké vzťahy tohto obdobia. Významným príspevkom k výskumu sú práce vzniknuté v minulom storočí, ktoré predstavujú monografické edície humanistov alebo aj preklady ich diel. Mimoriadne dôležitá je korešpondencia súdobých autorov, pretože objasňuje o. i. dobové názory a hodnotenia priamych účastníkov jednotlivých udalostí, ale aj okolností ich priebehu. V tomto smere sú významné vydania rakúskych, maďarských, poľských, českých a nemeckých historikov, klasických filológov i literárnych historikov a teológov, ktoré uvádzame v príslušných citáciách „ad hoc“.

Rok 1515 je mimoriadne dôležitý v celoeurópskom kontexte a vo vzťahu k uhorským, resp. slovenským reáliám. V slovenskej historiografii je však evidentná originalnosť témy i jej nespracovanosť; v odbornej literatúre nie je docenený ani význam a okolnosti prípravných rokovaní v Bratislave. Súvisí to asi s tým, že toto obdobie nebolo v popredí záujmu slovenských historikov alebo klasických filológov a literátov aj napriek tomu, že ide okrem významných udalostí aj o výrazný vplyv talianskeho humanizmu na našom území na rozdiel od druhej etapy neskorého nemeckého reformačného humanizmu.

Rovnako nie sú spracované monografie o niektorých významných osobnostiach, ktoré boli ústrednými postavami rokovania, alebo ktoré sa v tomto čase výrazne prejavovali. Možno len ojediniele spomenúť klasického filológa Miloslava Okála, ktorý sa zaoberal Hieronymom Balbom pochádzajúcim z Benátok a jeho poéziou napísanou počas jeho pobytu v Uhorsku; Eva Frimmová zhodnotila Balbovu činnosť vo funkcii prepošta Dómu sv. Martina v Bratislave v rokoch 1514 – 1522 alebo jeho reč na sneme vo Wormse v roku 1521, kde Balbus vystúpil ako vyslanec uhorského kráľa so žiadosťou o podporu v boji proti Osmanom. Vyдалa aj portrét osobnosti Jána Zápoľského. V týchto prípadoch ide však len o parciálne štúdie.

Pri koncipovaní práce nebolo veľmi možné opierať sa o domácu odbornú literatúru k danej problematike, ťažiskovým ostávala predovšetkým zahraničná, a samozrejme uvedený bohatý pramenný základ roztrúsený v mnohých inštitúciách, najmä rakúskych, maďarských a českých alebo vo Vatikáne.

III. Cieľ práce a metódy spracovania

Dizertačná práca Rok 1515 v premenách času (na základe Bartoliniho diela *Odeporicon*) sa zaoberá témou dvojítých svadobných zmlúv cisársko-kráľovských potomkov z roku 1515. Jej hlavným cieľom bolo vykresliť dobu zo začiatku 16. storočia a hlavne rok 1515. Vtedy sa odohrala významná udalosť – kongres cisára Maximiliána I. Habsburského a troch jagelovských kráľov Vladislava II., Eudovíta II. a Žigmunda I. Starého vo Viedni, čomu predchádzali rokovania v Bratislave. Tento rok sa vypukle vyníma ako prelom alebo vyvrcholenie viacerých okolností. Je dôležitý z mnohých hľadísk, a preto sa mu venovala veľká pozornosť v širšom kultúrno-historickom kontexte a s časovým presahom na jednej strane, na strane druhej sa analyzovali vybrané pramene, aby sa čo najobjektívnejšie zachytil súdoby človeka v jeho každodennom i slávnostnom živote. K tomuto zámeru smerovala i koncepcia dizertačnej práce a metodika jej spracovania. Člení sa na tri časti, z ktorých nosné sú prvé dve.

Prvá časť obsahuje okrem historiografického prehľadu dve kapitoly: *Európa na počiatku novoveku* a *Sobášna politika*. Prvá kapitola charakterizuje Európu začiatkom 16. storočia na základe viacerých faktorov s uvedením osobitných špecifik vo vzťahu k územiu Slovenska zameriavajúc sa na (ne)existenciu trvalého právneho systému, ktorý by mal poskytovať oficiálny rámec konaniu v spoločnosti a zabraňovať prejavom svojvôle na najrozličnejších úrovniach; v dôsledku jej zmien prechádzalo právo transformáciou. Nemenej dramatické bolo toto obdobie v duchovnej oblasti. Kritika náboženskej situácie a hľadanie nového prístupu k Bohu v 15. storočí napokon vplyvom Luterových myšlienok celkom rozorvala európsky kresťanský univerzalizmus. Oblasť duchovných a kultúrnych premien sa odvíjala od zmeny myslenia človeka a viedla k zmene jeho životného postoja k sebe, Bohu a okoliu. Nové myšlienkové trendy nachádzali rozličné formy v jednotlivých krajinách i v rozličných časových úsekoch, a preto je veľmi zložitá ich obsahovo definovať a časovo ohraničiť. Renesancia postavila do popredia človeka, vyzdvihovala antické hodnoty, ktoré sa snažila napodobňovať po obsahovej i formálnej stránke. Tieto vplyvy sa čoskoro udomácnili aj na Slovensku, kde sa za obdobie renesancie a humanizmu považuje obdobie od polovice 15. storočia asi po polovicu 17. storočia. Ide o pomerne veľké časové rozpätie, keď za-

znamenávame dva dominantné vplyvy, najskôr je to talianska renesancia a neskôr tzv. nemecký reformačný humanizmus, ktorý sa prelínal s nastupujúcim manierizmom. Zatiaľ čo v prvej etape sa pripravovala pôda pre prísun nových myšlienok, ktoré nabúravalí stredoveké normy a štýl života prevažne vo vysokých kruhoch, v druhej etape sa už formovalo kultivované viac-menej meštianske prostredie, ktoré sa ustálilo vo forme erazmovsko-melanchtonovského racionálneho humanizmu; kladlo dôraz na vzdelanie a odbornosť pri rešpektovaní rozličných náboženských prejavov.

Osmanská problematika sa zintenzívňovala v predvečer moháčskej porážky (1526) a poukazyvali na ňu najvýznamnejšie osobnosti vtedajšieho sveta. Hraničnú situáciu hodnoverne priblížil Hieronymus Balbus na Wormskom sneme v roku 1521, kde z poverenia uhorského kráľa Ľudovíta II. žiadal nemecké kniežatá o pomoc. Zdôrazňoval, v čom je nebezpečenstvo: Turci svojou rozpínavosťou, agresivitou, spôsobom života a neľudským zaobchádzaním so zajatými priamo ohrozujú kresťanský svet, a preto sa treba voči nim brániť spojenými silami.

Pápež ako najvyššia autorita disponoval mimoriadne silným vplyvom v celom kresťanskom svete a výrazne zasahoval do politických aktivít jednotlivých európskych krajín. K takémuto postaveniu došiel v čase, keď sa pomery pápežskej kúrie skonsolidovali po viacerých reformách i dlhotrvajúcej schizme. Inštrukcie pápežov Júlia II. a po jeho smrti Leva X. boli adresované prevažne gurskému biskupovi kardinálovi Matúšovi Langovi, miestodržiteľovi Rakúska a splnomocnencovi cisára. Poukazujú na rozličné zákulisné úvahy premietnuté do konkrétnych rozhodnutí: najmä pri príprave zasnub cisársko-kráľovských potomkov, ale aj pri uzatváraní viacerých dohôd a zmlúv medzi pápežom, cisárom a aragónskym kráľom v priebehu rokov 1512 – 1515. Ich spoločným zámerom bolo vytvoriť silné a vyvážené spojenectvo viacerých ríš, štátov, schopných odolávať Turkom alebo Francúzom, ďalej sa snažili obmedziť moc Benátok či rozpínavosť Helvétanov. Jedným z prostriedkov uskutočňovania týchto zámerov bola sobášna politika. Príslušná kapitola sa zaoberá aj postavením jednotlivých pápežských legátov, (Mariano Bartolini, ostrihomský arcibiskup kardinál Tomáš Bakóc, gurský biskup kardinál Matúš Lang, legát od roku 1518) a ich činnosťou v krajinách, kam boli vyslaní.

O nepriaznivej hospodárskej situácii najmä v Uhorsku vypovedá posledná časť v tomto bloku. Napriek zlému finančnému stavu obidvoch panovníkov, cisára Maximiliána I. i uhorského kráľa Vladislava II. Jagelovského, trvala táto udalosť so všetkými prípravami päť mesiacov a konala sa vo všetkej paráde. Pompéznosť a nákladnosť výpravy a všetkých ceremónií vrátane ohromných sprievodov dvoranov a financovania hostí a legátov, ako aj nákladných darov, stáli obrovské peniaze; cisár požiadal o veľkú pôžičku Fuggerovcov.

Kapitola *Sobášna politika* vykresľuje snahy Habsburgovcov, Jagelovcov a Zápoľskovcov o uhorský a český trón. Habsburgovci, jeden z najmocnejších panovníckych rodov pôsobil už niekoľko storočí na najvyšších priečkach politickej scény a jeho jednotliví členovia pripravili vhodné prostredie pre ich vzostup. Sobášna politika bola vždy výborným nástrojom moci, a tak sa stávali mladé nevesty z význačných rodov veľkým kapitálom, čo veľmi kritizoval humanista Erasmus Rotterdamský. Habsburgovci sa nijako zvlášť nevymykali z tohto úzu, ale v konečnom dôsledku oni najviac získali jeho viacnásobným praktizovaním. Začiatkom 16. storočia vstúpil do hry o uhorský a český trón aj ďalší vynikajúci rod Zápoľskovci, a to v osobe sedmohradského vojvodu Jána. Úsilie všetkých kulminovalo v roku 1515, ale všetka snaha bola korunovaná úspechom len pre Habsburgovcov a Jagelovcov, ktorí podpísali dve zmluvy o budúcich sobášoch 20. mája v Bratislave a záverečnú vo Viedni 22. júla 1515. Ján Zápoľský ostal mimo ich záujmov napriek tomu, že mal všetky predpoklady a možnosti dosiahnuť ruku princeznej Anny Jagelovskej, čo však cisár eliminoval najrozmanitejšími spôsobmi. Ani Jagelovci sa k Zápoľskému nezachovali korektné, hoci bol s nimi roditelne i priateľsky prepojený. Poľský kráľ Žigmund, brat Vladislava, zohral pritom ústrednú úlohu, pretože sa od Jána Zápoľského odvrátil a priklonil sa k cisárom predkladanému scenáru o dvoch svadbách cisársko-kráľovských potomkov. Zápoľský mal síce

významné postavenie v Uhorsku, ale na medzinárodnej scéne to tak nebolo. Nemohol konkurovať Habsburgovcom, ktorí ponúkli Žigmundovi zložitými diplomatickými rokovaniaми a inými praktikami možnosť vyriešiť mnohé sporné otázky medzi cisárom a ním. Jagelovci postupovali v tomto smere nevýrazne aj voči českým stavom napriek tomu, že Ľudovít II. Jagelovský bol od roku 1509 českým kráľom a jeho sestra Anna korunnou princeznou, čiže zásnuby v roku 1515 sa ich dotýkali rovnakou mierou. Ďalšie podkapitoly analyzujú svadobné zmluvy a poukazujú na ich význam a naplnenie. Tieto sa stali popri bratislavských zmluvách z roku 1464 a 1490/1491 podkladom na to, aby sa arcivojvoda Ferdinand a manžel Anny Jagelovskej uchádzal o uhorskú korunu a nechal sa zvoliť podľa uhorského práva na sneme časťou šľachty za uhorského kráľa 17. decembra 1526. Avšak ešte predtým, 10. novembra 1526 v Stoličnom Belehrade, zvolila tzv. „pronárodná“ strana podľa domáceho zvykového práva Jána Zápoľského za uhorského kráľa. Korunovaný bol o deň neskôr nitrianskym biskupom Štefanom Podmanickým. Snúbenci z roku 1515 sa vzali až po dosiahnutí dospelosti, pretože v čase zásnub boli ešte len deťmi. Princezná Anna Jagelovská sa 2. mája 1521 stala v Linzi manželkou arcivojvodu Ferdinanda, neskoršieho českého a uhorského kráľa a rímskeho cisára. Princezná Mária Habsburská a český a uhorský kráľ Ľudovít II. Jagelovský sa zobrali 13. januára 1522 v Budíne. Zasnúbenie z roku 1515 sa považuje za jednu z najvýznamnejších udalostí na začiatku novoveku a až budúcnosť potvrdila d'alekosiahlosť tejto zahranično-politickej akcie výhodnej predovšetkým pre Habsburgovcov, ale i Vladislav Jagelovský ju považoval „eo tempore“ za výhru.

Druhá časť dizertácie sa zaoberá literárno-historickým spracovaním témy u súčasníkov, podľa čoho poskytuje autentický popis krajov, obraz Uhorska a Rakúska (opis niektorých miest, hradov, stavieb, história lokalít a ich stavieb). Okrem festivít (ceremoniál, omše, rytierske turnaje, hostiny, tance, hry, dary) venuje osobitný priestor spôsobu života, stravovaniu, bývaniu, oblečeniu, zvykom rozličných národov. Nechýba výber popisu jednotlivých národov, ich každodennosti, festivít, významných udalostí. Z nich je osobitne spracované – Dóžovo povstanie a požiar v Bratislave. Nechýbajú ani názory a postrehy samotného Bartoliniho, jeho kritické pripomienky k aktuálnej situácii a aj úprava jeho nepresností. V druhej časti monografie sa bohatý dobový materiál analyzuje, hodnotí a podáva vo vzájomných súvislostiach v celej veľkoleposti mondénneho, kultúrneho, duchovného a vedeckého sveta, ale aj z hľadiska každodenného života jednotlivca.

Z uvedeného vyplýva akým dôležitým centrom politického i kultúrno-duchovného diania bola Bratislava – o tomto fenoméne sa dozvedáme paradoxne nie od historikov a archivárov, ale od humanistov. Okrem pôsobenia významných humanistov v meste sa dozvedáme o požiari, ktorý vypukol v Bratislave 30. apríla a pri ktorom zhorela veľká časť mesta.

Bartolini charakterizoval rozličné osobnosti a ich konanie, pravdivé rozprávanie aj vymyslené príbehy zaznamenával „sine ira et studio“. Popritom sa nevyhýbal ich vtípnemu komentovaniu, prípadne kritike – úsmevnej, ale nie sarkastickej, napr. o spôsobe ubytovania, o kakofonickej hudbe severských národov, ale aj o neprítomnosti cisára v Bratislave, ktorého jagelovskí kráľi netrpezlivo očakávali. Celé dielo vyznieva ako oslava habsburského rodu a hlavne cisára, ktorý vytvoril spôsobom jemu vlastným veľkolepé predstavenie, ktoré d'aleko vyniklo nad všetky ostatné udalosti. Svoje úsilie nasmeroval tak, aby na najvyššej úrovni zdôvodnil a spropagoval svoju politiku a aby dosiahol do budúcnosti obrovské záruky na naplnenie zmlúv od prelátov a správcoov provincií. Využil pritom celé svoje roky budované vzdelanecké a umelecké prostredie. V plnej miere sa tu prejavilo jeho organizačné i diplomatické myslenie, ktoré dokázal náležitou formou prezentovať a tak aj ovplyvňovať svoje okolie a svojich prívržencov súčasných i potencionálnych. Jednoznačne sa môžeme stotožniť s myšlienkou, že bol „majstrom propagandy“.

Okrem zaujímavej obrazovej prílohy a náležitostí nevyhnutných pre vedecké dielo, obsahuje tretia časť dizertácie tri dokumenty v prepise z latinského originálu a ich preklad do slovenčiny v autorkinom prevedení. Ide o svadobnú zmluvu podpísanú na Bratislavskom hrade 20. mája 1515,

verše z poémy na Žigmunda I. Jagelovského, ktorú napísal Ján Dantišek v Bratislave a kde sa spomínajú humanisti, ktorí boli v tom čase na rokovaníach v tomto meste. Posledné je privilégium kráľa Vladislava II. Jagelovského z 29. júna 1515, v ktorej kráľ poskytuje mešťanom určité výsady ako kompenzáciu škody po požiari, ktorý v meste vypukol 30. apríla 1515.

Interdisciplinárny prístup pri analýze prameňov a v niektorých prípadoch porovnávaná i analogická metóda pri rekonštrukcii určitej situácie pomohli vytvoriť plastický obraz o spoločnosti začiatkom 16. storočia. Kvôli lepšiemu pochopeniu dobového koloritu sú k výkladu pridané dokumenty v origináli a v autorkinej vlastnej interpretácii. V druhej časti dizertácie možno osobitne upozorniť na kapitolu o literárno-historickom rozbere Bartoliniho diela *Odeporicon*, kde sa názorne dokumentuje renesančný prístup i prejav autora (výber žánrov, forma úvodu a dedikácie, veľký podiel viazanej formy v texte, odporúčajúce verše od iných humanistov, objektivita a presnosť popisov, objektívne posudzovanie osobností i javov, záujem o prírodu a technické vedy, výber jazykových a štylistických prostriedkov, citovanie antických autorov a mytológie). Dielo *Odeporicon* sa v odbornej literatúre považuje za prvý renesančný cestopis na sever od Álp. Zároveň je prvým renesančným cestopisom, kde sa premietajú uhorské, resp. slovenské dejiny; vo veľkej miere sa dotýka Bratislavy. Jeho význam je nielen historiografický, ale má aj vysokú literárnu hodnotu. V edícii *Scrinium Latino-Slovacum* na Trnavskej univerzite vyšiel v súčinnosti s Historickým ústavom v Bratislave Frimmovej komentovaný prepis latinského textu tohto Bartoliniho diela (Bratislava – Trnava – Kraków, 2014. 300 s.), ako aj jeho preklad do slovenčiny.

Predkladaná dizertácia voľne nadväzuje na preklad tejto významnej pamiatky od Richarda Bartoliniho, a preto tvorí súčasť predloženej dizertačnej práce ako jej pendant.

IV. Výsledky práce

Dizertácia sa zaoberá rokom 1515 a jeho významom v stredoeurópskom priestore pre súčasníkov aj pre nasledujúce generácie. K lepšiemu pochopeniu doby načrtáva zo širšieho hľadiska politickú scénu, ale približuje aj nové trendy v kultúrno-duchovnej oblasti, zaoberá sa vplyvmi pápežskej kúrie na politické rozhodnutia panovníkov a ich aktívnu účasť pri ich realizácii. Zaoberá sa aj aktuálnym osmanským nebezpečenstvom. V jednotlivých blokoch sa snaží o analýzu textov a ich hodnotenie s prihliadnutím na slovenské dejiny.

V druhej časti prináša niekoľko úplne nových poznatkov zo života obyvateľov na začiatku 16. storočia: ako ľudia bývali, stravovali sa, obliekali sa a zabávali sa, čo si mysleli a aká bola spoločenská etiketa. Medzi najdôležitejšie výsledky, ktoré dlhodobé bádanie odhalilo, patria viaceré informácie o charaktere života v Bratislave a akým dôležitým centrom politického i kultúrno-duchovného diania bola v tom čase:

V meste pôsobili vynikajúce a známe osobnosti „viri litterati“. Okrem Jána Kuspiniána, Richarda Bartoliniho tvorili okruh vzdelancov v Bratislave Jodocus Ludovít Decius, Gašpar Ursinus Velius, Joachim Vadianus, Rudolf Agricola ml., Ján Dantišek, Jakub Piso, Ján Stabius, Mikuláš Gerbellius a ďalší. V popredí uvedieme Hieronyma Balba, ktorý bol deväť rokov prepoštom v Dóme sv. Martina v Bratislave. Viacerí z týchto humanistov boli profesormi na Viedenskej univerzite, členmi spoločnosti *Sodalitas scientiarum Danubiana*, ale aj ovenčení titulom „Poeta laureatus caesareus“ a naďalej spolupracovali na nových projektoch charakteristických pre toto humanistické prostredie, akým bol napr. preklad gréckych textov do latinčiny a ich vydávanie. Mohlo sa to diať len za dobrej spolupráce s viacerými humanistami pôsobiacimi na Viedenskej univerzite, možno uviesť Hieronyma Balba, Angela Cospa, Joachima Vadiana a Jána Kuspiniána. Títo humanisti nadviazali dobré pracovné kontakty, ktoré sa prejavovali aj omnoho neskôr

Pomerne neznámy bol donedávna požiar v Bratislave, o ktorom sa dozvedáme práve od humanistov a nie od archivárov a historikov. Požiar vypukol v Bratislave 30. apríla. V intraviláne

zhorela tretina domov a tiež sídlo uhorského kráľa. Jeho prepychový palác stál na mieste dnešnej Univerzitnej knižnice na Ventúrskej ulici, čo sa podarilo potvrdiť a lokalizovať práve podľa tohto humanistického textu a jeho ďalšieho výkladu. Rovnako to bolo s krásnymi Korvínovými záhradami siahajúcimi až k hradbám, o ktorých sa podarilo zistiť, kde sa nachádzali. Uhorský kráľ Vladislav a jeho syn Ľudovít chceli pomôcť obyvateľom mesta pri jeho obnove, podporovali ich rozličnými spôsobmi stanovenými v privilégiách a dovolili im rozšíriť výstavbu domov v Podhradí okolo Kostola sv. Mikuláša.

Bartolini po prvýkrát uverejnil tlačou základné informácie o Dóžovom povstaní z roku 1514 a analýzu jeho vzniku a priebehu. Okrem rytierskych zápasov a konských hrách v Bratislave, kde sa spomína menovite aj víťaz – Juraj Zápoľský, má *Odeporicon* niekoľko ďalších prvenstiev, medzi ktorými je popis nedávno dokončeného pomníka Fridricha III. vo viedenskom Chráme sv. Štefana. Pozornosť si zaslúži popísaná remeselnícka zručnosť o dolovaní soli v Reichenhalle, čo korešponduje so zvýšeným záujmom o technické vedy v renesancii. Možno spomenúť, že Bartolini po prvýkrát zverejnil povesti o šibalskej postave Neidhartovi, ktorý bol obľúbeným vo Viedni a v celom Dolnom Rakúsku.

Všetky tieto informácie spolu s Bartoliniho charakteristikami osobností a ich konania, s jeho pravdivým rozprávaním a aj s vymyslenými príbehmi, ktoré zaznamenával „sine ira et studio“, s jeho vtipným komentovaním, prípadne kritikou – úsmevnou, ale nie sarkastickou, napr. o spôsobe ubytovania, o kakofonickej hudbe severských národov, ale aj o neprítomnosti cisára v Bratislave, ktorého jagelovskí králi netrepezlivo očakávali, dodávajú dizertácii dobovú hodnovernosť a oživenie výkladu. Výkladu, ktorý je poprepletaný autorkiným komentárom a ďalšími súvislosťami.

Dizertácia celkovo poskytuje množstvo netradičných historických a kultúrno-duchovných súvislostí vo väčšom časovom priestore i v stredoeurópskom kontexte, čím nadobúda výklad o roku 1515 širší rámec dôležitý pre celkové pochopenie doby. V konečnom dôsledku sa vo veľkej miere upriamuje predovšetkým na slovenské dejiny.

V. Prínos práce a uplatnenie v praxi

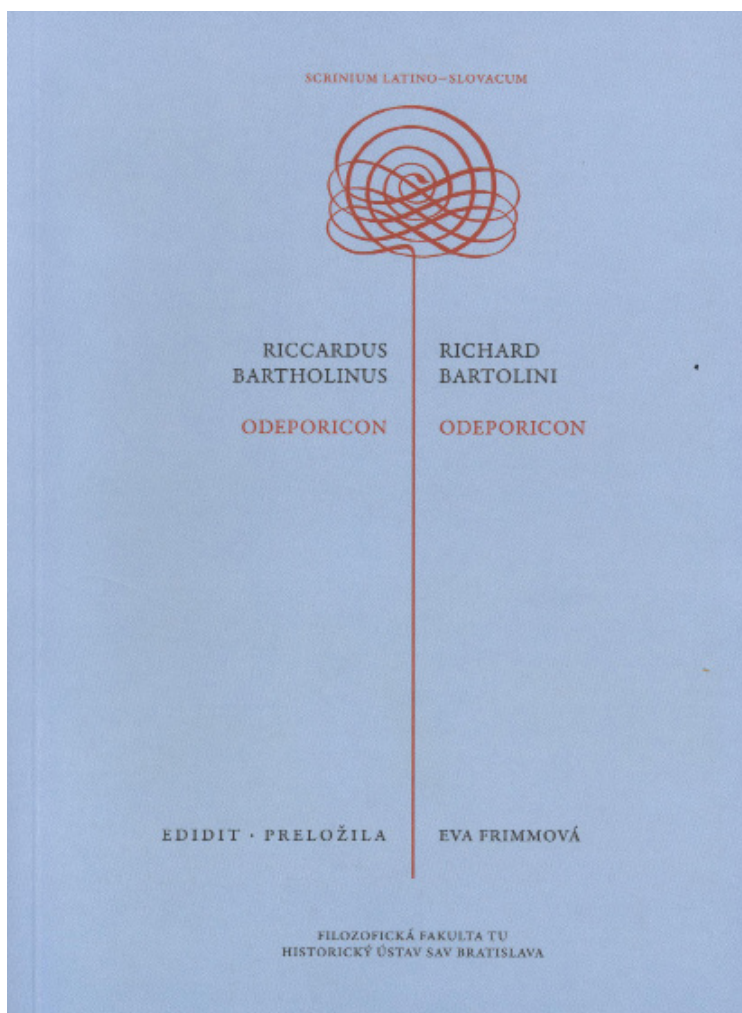
Dizertácia sa zaoberá najvýznamnejšou udalosťou prvej štvrtiny 16. storočia, stretnutia kráľov troch kráľovstiev a nemeckého cisára v Bratislave a vo Viedni, ktorej cieľom bolo dohodnúť manželstvá habsburských a jagelovských princov a princezien. Popritom približuje spôsob života v časti Nemeckej ríše, Rakúsku, aj v Uhorsku, popisuje krajiny, možnosti a spôsoby cestovania, atď. doplnený kvalifikovaným odborným komentárom, ktorý vysvetľuje súvislosti politického vývoja vo viacerých krajinách, ciele politických zámerov jednotlivých panovníkov.

Udalosť z roku 1515 je dostatočne zhodnotená vo viacerých európskych krajinách, ale aj v slovenských a českých podmienkach sa ňou zaoberali významní historici. Z toho dôvodu je dizertácia koncipovaná z iného, interdisciplinárneho pohľadu tak, aby komplexnejšie načrtla známe poznatky a prezentovala ich v menej známych prepojeniach. V druhej časti sú skĺbené viaceré metodické postupy výkladu a analýzy diela, a tak sú prezentované niektoré dôležité a „staronové“ dokumenty v minucióznom svetle ich prepisu i prekladu z latinského jazyka, ale aj historického komentovania. Pri ich podrobnej analýze sa zistilo niekoľko nových a v odbornej literatúre neznámych poznatkov, na ktoré bolo treba podrobnejšie sa zamerať a venovať im viacej priestoru. Dizertácia vychádza v druhej časti z Bartoliniho diela *Odeporicon*, ktorý je sčasti cestopisom. Poukazuje na jeho význam v danej dobe i dnes, na spôsob jeho napísania a analyzuje ho. Na jeho základe sprostredkúva opisy krajov a ich pamätihodností, zvykov rôznych národov, každodenný život i vybrané slávnosti. Spolu s ďalšími podkladmi prináša nové informácie o živote v Uhorsku na začiatku 16. storočia, o obyvateľoch Bratislavy a ich živote, o uhorskej šľachte. Ďalej prináša popis slávnostného stolo-

vania i rytierskych hier, ktoré sa konali pri príležitosti stretnutia najvýznamnejších predstaviteľov kráľovstiev strednej a severovýchodnej Európy s nemeckým cisárom.

Predložený výskum možno pokladať za „novum“ v oblasti metodologických postupov, pretože v našich pomienkach nemá žiadne tradície, ale ani potrebnú odbornú literatúru. Dosiiahnuté výsledky sú určené pre odbornú verejnosť, bude možné ich využiť pre ďalšie interdisciplinárne bádanie, pri koncipovaní učebníc, ale aj v spoločensko-vednej literatúre, príp. prostredníctvom mediálnych prostriedkov. Vzhľadom na nie veľmi známu, ale prítiažlivú tematiku nájde svoje opodstatnenie aj ako vedecko-populárna literatúra.

V každom prípade by mala dizertácia poslúžiť ako výzva pre pokračovanie tohto rozsiahleho výskumu zaplňujúceho nespracované miesta v slovenskej historiografii. Prvým počínom bude vydanie príspevkov z medzinárodnej konferencie *Prelomové obdobie dejín spoločnosti (spoločnosť, kultúra a politika roku 1515)* v Bratislave, ktorá sa konala v novembri 2015 pri príležitosti 500. výročia tejto udalosti.

Das Jahr 1515 im Wandel der Zeit (im Spiegel von Bartolinis Odeporicon)

Zusammenfassung

Im Jahr 1515 fanden die Verlobungen der Enkeln des Kaisers Maximilian I. von Habsburg und des ungarischen Königs Vladislav II. Jagiello statt, die den ersten Impuls sowie die rechtliche Voraussetzung für die künftige Habsburger Monarchie setzten. Am 22. Juli 1515 verlobten sich die Prinzessin Anna Jagiello und der Erzherzog Ferdinand von Habsburg, ihre Hochzeit war am 2. Mai 1521 in Linz. Maria von Habsburg und der böhmische König Ludwig Jagiello, die sich am selben Tag verlobten, heirateten später, am 13. Januar 1522 in Ofen (Buda). Das Ereignis des Jahres 1515 ist auch als der „Erste Wiener Kongreß“ bekannt und hatte Auswirkungen auf die Situation von mehreren mitteleuropäischen Ländern. Die Verhandlungen über die kaiserlich-königlichen Heiratsverträge verliefen insgesamt vier Monate, davon drei Monate in Pressburg (Bratislava). Das Zeitalter an der Wende vom 15. zum 16. Jahrhundert wird als Anfang einer neuen Ära betrachtet, die man auf verschiedenen Ebenen und in Abhängigkeit von unterschiedlichen Bedingungen in den einzelnen Ländern charakterisieren kann. Diese Epoche zeichnet sich sowohl durch neue Gedankenströme und neu entstandene Möglichkeiten aufgrund des Anwachsens des menschlichen Potenzials als auch durch wirtschaftliches Wachstum aus. Es kam zur Entstehung von mächtigen monarchistischen Staatsgebilden, die sowohl den inneren als auch den äußeren Feinden Widerstand leisten konnten. Gleichzeitig wurde die Integrität des katholischen Glaubens aufrecht erhalten, was bei den Konfrontationen mit der fremden osmanischen Gefahr und den ketzerischen Einflüssen sowie bei der Lösung von heimischen Konflikten besonders wichtig war. In diesen Intentionen soll auch eines der wichtigsten Ereignisse der angehenden Frühneuzeit bewertet werden, die die neue politische und kulturelle Entwicklung der mitteleuropäischen Länder vorzeichnete. Die Dissertationsarbeit *Das Jahr 1515 im Wandel der Zeit (im Spiegel von Bartolinis Odeporicon)* befasst sich mit der Thematik der doppelten Hochzeit der kaiserlich-königlichen Nachkommen im Jahr 1515.

Im ersten Teil wird Europa zu Beginn des 16. Jahrhunderts auf Grund von mehreren Besonderheiten und der Aufführung von besonderen Merkmalen in Bezug zum Gebiet der Slowakei charakterisiert. Es wird auf die (Nicht-) Existenz eines dauerhaften Rechtssystems näher eingegangen sowie das geistliche Ausmaß vorgestellt, der den offiziellen Rahmen für das Handeln in der Gesellschaft lieferte. Zu dieser Zeit ist der markante Einfluß der italienischen Renaissance und Humanismus auf unserem Gebiet nachvollziehbar. Außerdem wurde die osmanische Problematik am Vorabend der Niederlage am Mohács (1526) intensiver, worauf auch die bedeutendsten Persönlichkeiten aufmerksam machten. Der Papst verfügte als höchste Autorität mit einem starken Einfluss über die gesamte christliche Welt und griff maßgeblich in die politischen Aktivitäten der einzelnen europäischen Länder ein. Ein eigenständiges Kapitel beschreibt die Bemühungen der Habsburger, Jagiellonen und Zápolya (Zápoľský) um den ungarischen und böhmischen Thron.

Das zweite Teil der Dissertation ist der literarisch-historischen Bearbeitung des Themas bei den Zeitgenossen gewidmet, wobei als Ausgangspunkt vor allem das umfangreiche Werk *Odeporicon* von Riccardo Bartolini dient, der das Ereignis am besten und literarisch am wertvollsten bearbeitete. Dieser Kanoniker und humanistischer Dichter stand im Dienst des Kardinals Matthias Lang, des Statthalters von Österreich, der vom Kaiser und Papst mit der Durchführung der Unterzeichnung der Hochzeitverträge bis zum erfolgreichen Schluss beauftragt wurde. Dieses Teil bringt einige völlig neue Erkenntnisse aus dem Leben der Einwohner vom Anfang des 16. Jahrhunderts ans Tageslicht: über ihre Wohnverhältnisse, Ernährung, Kleidung und Unterhaltung, Denkweise und die gesellschaftliche Etikette. Es bietet eine authentische Schilderung der Regionen, ein Bild von Ungarn und Österreich (die Beschreibung von manchen Städten, Burgen, Bauten und Geschichte der Lokalität). Außer der Festivitäten (Zeremonien, Messen, Ritterturniere, Festmahlen, Tänze, Spiele, Geschenke) werden die Lebensweise, Essgewohnheiten, Wohnen, Kleidung und Sitten von

Nationen geschildert. Auch eine Auswahl der Beschreibung von ihrem Alltagsleben, Festivitäten oder besonderen Ereignissen darf nicht fehlen, wobei auch die Meinungen und Betrachtungen von Bartolini, seine kritischen Bemerkungen oder der Hinweis auf seine ungenauen Informationen aufgeführt werden.

Zu den wichtigsten Ergebnissen, die während der langzeitigen Forschung entstanden, zählen mehrere Erkenntnisse über den Charakter des Lebens in Pressburg als bedeutsamem Zentrum des politischen und kulturell-geistigen Geschehens dieser Zeit. In der Stadt wirkten ausgezeichnete und bekannte Persönlichkeiten – „viri litterati“. Zum Pressburger Gelehrtenkreis gehörten außer Johann Cuspinian und Riccardo Bartolini auch Jost Ludwig Dietz (Jodocus Ludovicus Decius), Caspar Ursinus Velius, Joachim Vadianus, Rudolf Agricola d.J., Johann Dantiscus, Jacob Piso, Johannes Stabius, Nikolaus Gerbel (Gerbelius) und andere. Vor allem ist Hieronymus Balbus hervorzuheben, der neun Jahre lang die Propstei am Pressburger St. Martin leitete. Mehrere von diesen Humanisten waren als Professoren an der Wiener Universität tätig, waren Mitglieder in der Gesellschaft Sodalitas scientiarum Danubiana und trugen den Titel „Poeta laureatus caesareus“. Sie arbeiteten an Projekten, die für die humanistischen Kreise maßgebend waren, wie z. B. die Übersetzung von griechischen Texten ins Latein und ihre Veröffentlichung. Bis vor kurzem galt ein Brand in Pressburg als ein eher unbekanntes Ereignis, von dem wir von den Humanisten, und nicht von den Archivaren und Historikern erfuhren. Der Brand ereignete sich am 30. April in Pressburg. Im Innenbereich der Stadt brannte ein Drittel der Häuser nieder, darunter auch die Residenz des ungarischen Königs. Sein prachtvolles Palais befand sich an der Stelle der heutigen Universitätsbibliothek in der Venturgasse, was eben anhand dieses humanistischen Aufsatzes und seiner weiteren Auslegung festgestellt wurde. Auf Grund von Privilegien erlaubte der Herrscher den Ausbau von Häusern im Viertel unterhalb der Burg, in der Nähe Hl. Nikolaus-Kirche. Bartolini veröffentlichte als Erster im Druck die grundlegendsten Informationen über den Bauernaufstand von Georg Dózsa, seine Analyse, Gründe und Verlauf.

Das Ereignis im Jahr 1515 wurde in mehreren europäischen Ländern ausreichend bewertet. Auch in der Slowakei und Tschechien befassten sich damit bedeutende Historiker. In der Dissertation wird dieses Thema aus einer anderen, interdisziplinären Sicht behandelt, damit die bekannten Fakten komplexer aufgeführt und in weniger bekannten Zusammenhängen präsentiert werden konnten. Im zweiten Teil werden mehrere methodologische Vorgehensweisen der Auslegung und der Analyse des Werkes verwendet und damit sind einige wichtige und „alt-neue“ Dokumente in einem minuziösen Licht ihrer Transkription und Übersetzung aus dem Lateinischen, als auch ihrer historischen Kommentare, präsentiert. In diesem Sinne knüpft die Dissertation lose an Frimmovás Übersetzung des bedeutenden literarischen Denkmals Odeporicon von Riccardo Bartolini an, das die erste Reisebeschreibung aus der Renaissance darstellt, wo die slowakische Geschichte einen Wiederhall findet. Die Dissertation wählte dieses Werk als Ausgangspunkt, deshalb bildet sie als Pendant ihren Bestandteil.

L'an 1515 Dans les métamorphoses du temps (Reflète par l'Odeporicon de Bartolini)

Résumé

En 1515 eurent lieu les fiançailles des petits-enfants de l'empereur Maximilien Ier de Habsbourg avec les enfants du roi Ladislav II Jagellon qui furent la première impulsion et aussi la base juridique de la formation de la Monarchie des Habsbourg. La princesse Anne Jagellon et l'archiduc Ferdinand se fiancèrent le 22 juillet 1515 et ils se marièrent le 2 mai 1521 à Linz. La princesse Marie de Habsbourg et le roi de Bohême Louis II Jagellon, fiancés le même jour, ils se marièrent plus tard, le 13 janvier 1522 à Buda. Cet événement des doubles fiançailles de 1515 connu sous le nom de Premier Congrès de Vienne concerne plusieurs pays européens. Les pourparlers sur les

contrats matrimoniaux entre les rois et l'empereur durèrent en tout quatre mois, desquels plus de trois mois se déroulèrent à Bratislava.

La période entre le XVe et le XVIe siècles est considérée comme le commencement d'une nouvelle ère qui peut être caractérisée à différents niveaux et en relation avec des conditions différentes de chaque pays. Elle est marquée par les nouveaux courants des idées et les nouvelles possibilités liées avec la croissance du potentiel humain et résultant du développement économique. De fortes formations monarchiques se constituent qui seraient capables de résister aux ennemis intérieurs et extérieurs. En même temps, elles devraient renforcer l'intégrité de la religion catholique importante surtout pour faire face à la menace ottomane et aux influences hérétiques ainsi que pour résoudre les conflits à l'intérieur du pays. Dans ce sens, il faut comprendre l'un des événements marquants du début de l'époque moderne ou les doubles fiançailles comme le précurseur d'une nouvelle orientation politique et culturelle des pays de l'Europe centrale. La présente thèse traite de ces doubles contrats matrimoniaux de 1515 entre les descendants impériaux et royaux.

Sa première partie esquisse l'Europe du début du XVIe siècle selon plusieurs facteurs en prenant aussi en considération les critères spécifiques pour le territoire slovaque. Elle se focalise sur l'existence ou plutôt l'absence du système juridique durable, elle définit la dimension spirituelle encadrant officiellement le cours des événements au sein de la société. Dans ce temps-là, les influences de la Renaissance italienne et de l'humanisme furent très présentes sur le territoire slovaque. En outre, la question ottomane s'intensifiait à la veille de la défaite de Mohács (1526) ce que rappelaient les personnalités les plus éminentes de l'époque. Le pape en tant qu'autorité suprême avait un pouvoir exceptionnellement grand dans le monde chrétien et il prenait part aux activités politiques de chaque pays européen. Un chapitre à part approche les efforts des Habsbourg, Jagellon et Zápoľský (Szapolai) pour s'asseoir sur le trône de Hongrie et de Bohême.

La deuxième partie de la thèse analyse du point de vue littéraire et historique les oeuvres de l'époque traitant du même thème, en s'appuyant surtout sur Odeporicon de Richard Bartolini qui décrit le mieux cet événement, et avec la valeur littéraire la plus élevée. Ce chanoine et poète humaniste fut au service du cardinal Matthieu Lang, vice-gouverneur d'Autriche chargé par l'empereur et par le pape de parvenir à conclure les contrats matrimoniaux avec succès. Ce passage révèle certaines connaissances jusque-là inconnues sur la vie quotidienne du début du XVIe siècle concernant les habitations, l'alimentation, l'habillement et le divertissement ainsi que le mode de penser ou l'étiquette sociale. Elle donne une description authentique des régions, une image détaillée la Hongrie et de l'Autriche (description de certaines villes, châteaux, édifices, l'histoire des certains lieux). Outre les festivités (cérémonie de la messe, tournois chevaleresques, banquets, danses, jeux, dons), le mode de vie, le mode d'habiter, s'alimenter et de s'habiller ainsi que les coutumes de diverses ethnies intéressaient beaucoup Bartolini. Il n'omet pas de décrire leur quotidienneté, les jours de fête et les événements importants ni de donner ses opinions et observations, ses remarques critiques ou avertissements de quelques imprécisions.

Parmi les résultats les plus précieux d'une longue recherche de l'auteur se rangent les connaissances sur le caractère de la vie à Bratislava et le fait que cette ville fut à cette époque-là un important centre politique, culturel et spirituel: il y avait des personnalités brillantes et connues « viri litterati ». Outre Jean Cuspinianus, Richard Bartolini, parmi les érudits on y comptait Jodocus Louis Decius, Gaspar Ursinus Velius, Joachimus Vadianus, Rodolphe Agricola fils, Jean Dantiscus, Jacques Piso, Jean Stabius, Nicolas Gerbellius et d'autres. Parmi eux excellait Jérôme Balbus qui fut prévôt auprès du Dôme Saint-Martin de Bratislava pendant neuf ans. Plusieurs de ces érudits furent professeurs de l'université de Vienne, membres de la société Sodalitas scientiarum Danubiana, mais aussi porteurs du titre « poeta laureatus caesareus ». Ils collaboraient entre eux aux projets typiques du milieu humaniste comme la traduction des textes grecs vers le latin et leur édition. Ce sont les humanistes et pas les historiens ou archivistes qui nous renseignent sur l'incen-

die qui éclata le 30 avril à Bratislava. Ce désastre, peu connu, ravagea un tiers des habitations ainsi que le siège du roi de Hongrie. Son palais de luxe était situé dans la rue Ventúrska, à l'endroit où se trouve aujourd'hui la Bibliothèque universitaire. Ce fait a été découvert et confirmé grâce à ce texte humaniste et grâce à son analyse approfondie. Le roi de Hongrie permit la construction des maisons dans le « suburbium » jouxtant le château, près de l'Eglise Saint Nicolas. Bartolini publia pour la première fois les renseignements principaux sur la révolte de Dóža de 1514, l'analyse de ses origines ainsi que de son déroulement.

L'événement de 1515 a été suffisamment évalué par les scientifiques de plusieurs pays européens; les éminents chercheurs slovaques et tchèques en ont partiellement traité dans leurs études. Dans la présente oeuvre ce thème est abordé du point de vue interdisciplinaire afin d'approfondir d'une manière plus complexe les connaissances acquises entrelancées dans les rapports moins évidents. Sa deuxième partie comporte des procédés méthodiques de l'exposition et de l'analyse de l'oeuvre historique. Les documents choisis ainsi "renouvelés" s'y reflètent à la lumière de leur transcription et traduction de la langue latine et de leur interprétation historique. Dans ce sens, la thèse est une libre continuation de la traduction du monument littéraire Odeporicon de Richard Bartolini faite par Eva Frimmová. Etant le premier récit de voyage citant les chapitres de l'histoire slovaque, Odeporicon est à l'origine de la présente thèse dont il est l'oeuvre complémentaire.